

УДК 378.3:657.222

В.С. Лень, канд. екон. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПОРЯДОК НАДАННЯ ТА ОБЛІК ЦІЛЮВИХ ПІЛЬГОВИХ ДЕРЖАВНИХ КРЕДИТІВ ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В.С. Лень, канд. экон. наук

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

ПОРЯДОК ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ И УЧЕТ ЦЕЛЕВЫХ ЛЬГОТНЫХ ГОСУДАРСТВЕННЫХ КРЕДИТОВ ДЛЯ ПОЛУЧЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Vasyl Len, PhD in Economics

Chernihiv National Technological University, Chernihiv Ukraine

THE ORDER OF GRANTING AND ACCOUNTING OF HAVING A SPECIAL PURPOSE FAVOURABLE STATE CREDITS FOR RECEIPT OF HIGHER EDUCATION

Розглянуто проблеми обліку цільових пільгових державних кредитів на навчання у вищих навчальних закладах, які фінансуються з бюджету. Обґрунтовано алгоритми відображення в обліку надання кредитів, нарахування відсотків за кредит та його повернення.

Ключові слова: бухгалтерський облік, пільгові державні кредити, навчання.

Рассмотрены проблемы учета целевых льготных государственных кредитов на обучение в высших учебных заведениях, которые финансируются из бюджета. Предложены алгоритмы отражения в учете предоставления кредитов, начисления процентов за кредит и его возврата.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, льготные государственные кредиты, обучение.

The considered problems of account of having a special purpose favourable state credits are on studies in higher educational establishments, that is financed from a budget. The algorithms of reflection are reasonable in the account of allotting credit, extra charge of percents for a credit and his return.

Key words: book keeping, preferential state credits, training.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У процесі відображення господарських операцій навчальні заклади керуються Планом рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ та Порядком його застосування [6]. Проте у цих документах не розкрито алгоритми відображення в бухгалтерському обліку надання пільгових державних кредитів на навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ), у зв'язку з чим кожен вищий навчальний заклад відображає в обліку рух цих кредитів за власними алгоритмами. Окремі бухгалтерські проведення з обліку руху цих кредитів наведено у листі Держказначейства "Про порядок відображення у бухгалтерському обліку пільгових кредитів для здобуття освіти" від 02.02.04 № 07-04/205-905 [10].

Відсутність єдиного встановленого підходу до відображення в бухгалтерському обліку цих кредитів не сприяє адекватному розумінню зовнішніми користувачами та контролюючими органами інформації, що міститься на рахунках бухгалтерського обліку про ці кредити, а при неправильному відображенні їх руху впливає і на показники фінансової звітності бюджетних установ, а в певних випадках може призвести до втрати частини сум спеціального фонду, які надійшли як плата за послуги. У зв'язку з викладеним питання відображення в обліку руху пільгових кредитів на навчання є актуальним як у методологічному, так і практичному плані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що у доступній науковій літературі публікації з обґрунтування обліку надання пільгових державних кредитів на навчання у вищих навчальних закладах відсутні. В інших досліджених джерелах відсутні числові приклади з їх надання та руху.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Невирішеною залишається проблема відображення в обліку надання пільгових державних кредитів на навчання у вищих навчальних закладах.

Мета статті полягає в обґрунтуванні відображення в бухгалтерському обліку надання цільових державних кредитів для здобуття вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Порядок надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16.06.03 № 916 [8], а форма Угоди про надання цільового пільгового державного кредиту для здобуття вищої освіти – наказом Міністерства освіти і науки України від 31.07.03 № 508 [11].

Цільовий пільговий державний кредит для здобуття вищої освіти за денною, вечірньою та заочною формою навчання у вищих навчальних закладах незалежно від форми власності (далі – кредит) можуть одержати молоді громадяни України віком до 28 років, які успішно склали вступні іспити або навчаються на будь-якому курсі вищого навчального закладу.

Кошти на надання кредитів передбачаються:

— у Державному бюджеті України – МОН для оплати навчання у вищих навчальних закладах усіх форм власності, крім комунальної, а також крім тих, що перебувають у власності Автономної Республіки Крим;

— у бюджеті Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетах – відповідно Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, управлінням освіти обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій для оплати навчання у вищих навчальних закладах, що перебувають у власності Автономної Республіки Крим, а також у комунальній, державній та приватній власності.

Розмір кредиту визначається щороку до 1 квітня вищим навчальним закладом державної форми власності, виходячи з вартості навчання (за винятком стипендії) відповідно до форми навчання, і затверджується центральним органом виконавчої влади, у підпорядкуванні якого перебуває вищий навчальний заклад.

Розмір кредиту у вищих навчальних закладах, що перебувають у власності Автономної Республіки Крим, визначається і затверджується Міністерством освіти Автономної Республіки Крим. Розмір кредиту у вищих навчальних закладах комунальної форми власності визначається і затверджується управліннями освіти обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій.

Розмір кредиту у вищих навчальних закладах приватної форми власності визначається вищим навчальним закладом і затверджується МОН.

Кредит надається на основі угоди, яка складається у 3-х екземплярах: по одному екземпляру для організації кредитора, для ВНЗ і для студента.

Сума кредиту повертається із сплатою 3 % річних протягом 15 років, починаючи з дванадцятого місяця після закінчення навчання у вищому навчальному закладі до Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетів з виплатою щороку однієї п'ятнадцятої частини загальної суми одержаного кредиту та відсотків за користування ним.

Одержувач кредиту на навчання за рахунок Державного бюджету України повертає кредит та відсотки за користування ним через вищий навчальний заклад на рахунки МОН, інших центральних органів виконавчої влади, у підпорядкуванні яких перебуває вищий навчальний заклад, з подальшим зарахуванням коштів до Державного бюджету України.

Одержувач кредиту на навчання з бюджету Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетів повертає кредит та відсотки за користування ним через вищий навчальний заклад, що перебуває у власності Автономної Республіки Крим та у комунальній власності, на рахунки Міністерства освіти Автономної Республіки Крим, управлінь освіти обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій із подальшим зарахуванням коштів до бюджету Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетів.

Відраховані з вищого навчального закладу одержувачі кредиту повертають кошти, починаючи з третього місяця після відрахування.

У разі народження дитини під час повернення кредиту одержувач кредиту звільняється від сплати відсотків за користування кредитом з дати народження першої дитини; з дати народження другої дитини – за рахунок бюджетних коштів погашається 25 % суми зобов'язань за кредитом, а з дати народження третьої дитини – 50 % зазначеної суми.

Щороку на момент сплати суми зобов'язань і відсотків за кредитом такий одержувач кредиту подає навчальному закладу довідку про склад сім'ї, засвідчену в установленому порядку копію свідоцтва про народження дитини та пред'являє паспорт.

Одержувач кредиту може повернути кредит раніше встановленого в угоді строку.

Кредит та відсотки за користування ним не повертаються у разі настання на момент виплати смерті одержувача кредиту або встановлення йому інвалідності I групи.

Одержувач кредиту, який після закінчення вищого навчального закладу працював за фахом не менше ніж 5 років у державному або комунальному закладі чи установі у сільській місцевості, кредит та відсотки за користування ним не повертає, що підтверджується щороку на момент оплати довідкою з місця роботи.

Строк повернення кредиту продовжується на період:

- строкової військової служби одержувача кредиту;
- перебування у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

У вищому навчальному закладі при отриманні коштів для кредитування студентів виникає кредиторська заборгованість перед Міністерством освіти і науки України або іншим центральним органом виконавчої влади, якому він підпорядковується, а при видачі кредиту студентам – виникає дебіторська заборгованість студента.

У Листі Держказначейства від 02.02.04 № 07-04/205-905 “Про порядок відображення у бухгалтерському обліку пільгових кредитів для здобуття освіти” визначено порядок отримання коштів для видачі пільгових державних кредитів на навчання і цю операцію пропонується відображати бухгалтерською проводкою Дебет 321 “Реєстраційні рахунки” – Кредит 701 “Асигнування з державного бюджету на видатки установи та інші заходи”. Видачу кредитів студентам вищого навчального закладу пропонується відображати бухгалтерською проводкою Дебет 801 “Видатки з державного бюджету на утримання установи та інші заходи” – Кредит 301 “Каса у національній валюті” [10]. Наведені проведення не відповідають визначеному Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” принципу нарахування та відповідності доходів і витрат, який констатує, що для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів [9]. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів. За своєю суттю надання навчальному закладу кредитів на будь-які цілі не є доходом бюджетної установи, а тому пропонованою бухгалтерською проводкою порушено й такий принцип бухгалтерського обліку, як превалювання сутності над формою, згідно з яким операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми.

У листі пропонується дебіторську заборгованість студентів за отриманими кредитами з державного бюджету відображати за дебетом субрахунку 611 “Поточна заборгованість за довгостроковими позиками” в кореспонденції з кредитом субрахунку 501 “Довгострокові кредити банків”. Таке відображення заборгованості за наданими кредитами, на наш погляд, не є коректним тому, що субрахунок 611 є по своїй суті пасивним і дебетового залишку за ним бути не може. У зв'язку з тим, що практично завжди вся сума

наданого кредиту за весь термін навчання повертається студентом як плата за навчання в поточному і наступних роках, то обґрунтованим є відображення дебіторської заборгованості за наданим кредитом за рахунком 364 “Розрахунки з іншими дебіторами”.

Зовсім не розкрито у Листі порядок нарахування відсотків за кредит. Не розкрито такий порядок і у формі типової Угоди про надання цільового пільгового державного кредиту для здобуття вищої освіти [11]. Залишається незрозумілим, відсотки нараховуються на всю суму кредиту, чи на її залишок на дату погашення тіла кредиту. Не розкрито також, чи нараховуються відсотки на суму невчасно сплачених відсотків, не вказано конкретні терміни сплати тіла кредиту та відсотків.

Нарахування плати за навчання у вищих навчальних закладах у Листі рекомендується відображати бухгалтерською проводкою Дебет 364 “Розрахунки з іншими дебіторами” – Кредит 711 “Доходи за коштами, отриманими як плата за послуги”. На практиці вищому навчальному закладу сплачується одразу вся сума отриманого кредиту ще до надання послуг, тобто сплата здійснюється за майбутні послуги з навчання. У разі застосування у цьому випадку субрахунку 711 у кінці року буде відображено завищені результати виконання кошторису за спеціальним фондом. У зв’язку з цим методологічно правильним буде відображення оплати за навчання бухгалтерською проводкою Д-т 301-К-т 716 “Доходи за витратами майбутніх періодів”. Після надання послуг з освіти необхідно перевести доходи за витратами майбутніх періодів у доходи періоду (робиться бухгалтерська проводка Д-т 716-К-т 711). Для виокремлення заборгованості за наданими кредитами за субрахунком 364 необхідно організувати аналітичний облік руху цих у кредитів у розрізі боржників.

Не відповідає сутності й рекомендована в Листі бухгалтерська проводка з отримання кредиту, а саме відображення його в навчальному закладі за кредитом субрахунку 501 “Довгострокові кредити банків”. Згідно з Порядком застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ на субрахунку 501 обліковуються суми довгострокових кредитів, одержані в установах банків у національній та іноземній валюті відповідно до законодавства, термін сплати яких настане в наступні звітні періоди. Але вищий навчальний заклад отримує кредит не у банку, а з відповідного бюджету. Отже, отриманий кредит має відобразитись на іншому субрахунку, а саме 503 “Інші довгострокові позики”, на якому обліковуються суми інших довгострокових позик, одержаних установою відповідно до законодавства.

Окремі питання обліку пільгових кредитів на навчання розглядає Д. Дем’яненко [1]. Проте ним не наводяться вичерпні бухгалтерські проведення з обліку руху пільгових кредитів на навчання, зокрема з погашення кредиту.

Є також інформація про порядок відображення руху пільгових кредитів на навчання на сайті Закарпатської обласної державної адміністрації [5]. Бухгалтерські проведення з руху пільгових кредитів на навчання ґрунтуються на Інструкції про кореспонденцію субрахунків бухгалтерського обліку для відображення основних господарських операцій бюджетних установ, затвердженої наказом Державного казначейства України від 10.07.00 № 61, а також на Порядку відображення в бухгалтерському обліку пільгових кредитів для здобуття освіти, викладеного в листі Державного казначейства України від 02.02.04 № 07-04/205-905. Проте в алгоритмах бухгалтерських проведеннь не наведено відображення в обліку нарахування і сплати відсотків, зменшення суми кредиту при народженні дитини тощо, наявні методологічні недоліки.

В жодному з досліджених джерел відсутні числові приклади бухгалтерських проведеннь з руху пільгових кредитів для здобуття вищої освіти.

Приклад. Студенту видано кредит на навчання у сумі 60 000 грн. Погашення кредиту почне відбуватись через 12 місяців після закінчення навчання. Ставка за кредит

3 % річних. Оплата здійснюється помісячно. Після сплати кредиту за перший місяць було народжено першу дитину, а на другий рік — другу дитину.

Відображення операцій із кредитування цього студента наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Бухгалтерські проводки, пов'язані з наданням та поверненням цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти

Господарська операція	Дебет	Кредит	Сума
Вищим навчальним закладом отримано асигнування з державного бюджету для надання державних пільгових кредитів	321	503	60 000,00
Отримано кошти в касу для видачі пільгового кредиту	301	321	60 000,00
Видано пільговий кредит студентам (одержувачам) та відображено заборгованість студента (одержувача) за отриманими кредитами	364	301	60 000,00
Внесено отримувачем суму отриманого кредиту в касу навчального закладу як оплату за навчання	301	716	60 000,00
Отримана плата за послуги зарахована на спеціальний реєстраційний рахунок для обліку коштів, отриманих як плата за послуги	323	301	60 000,00
Частина сплачених навчальному закладу коштів зарахована як плата за послуги за перший рік навчання	716	711	12 000,00
За 12-й місяць після закінчення навчання нарахована сума погашення кредиту ($60\,000 : (15 \text{ років} \cdot 12 \text{ місяців})$)	503	611	333,33
Нараховані відсотки за користування кредитом протягом року ($60\,000 \cdot 0,03 : 12$)	364	642	150,00
Надійшли кошти за пільговий кредит	321	364	333,33
Надійшли відсотки за користування ними	321	364	150,00
Перераховано до відповідного бюджету сплачену суму за кредит	611	321	333,33
Перераховано до відповідного бюджету сплачену суму відсотків	642	321	150,00
У другому місяці сплати за кредит народжено дитину			
Нараховано суму до сплати за 2-й місяць сплати кредиту	503	611	333,33
Надійшли кошти за пільговий кредит	321	364	333,33
Перераховано до відповідного бюджету сплачену суму за кредит	611	321	333,33
Зменшення суми кредиту на 25 % при народженні другої дитини	503	364	15 000,00
Нарахування місячної суми повернення кредиту після народження другої дитини ($60\,000 - 15\,000 - \text{сплачена сума}$) : кількість місяців, що залишились до закінчення строку сплати кредиту	503	611	

З 1 січня 2015 року бюджетні установи будуть застосовувати План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [7]. Згідно з цим Планом рахунків бухгалтерські проводки, пов'язані з наданням та поверненням цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти, наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Бухгалтерські проводки, пов'язані з наданням та поверненням цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти з 01.01.2015 року

Господарська операція	Дебет	Кредит	Сума
1	2	3	4
Вищим навчальним закладом отримано асигнування з державного бюджету для надання державних пільгових кредитів	2313	6013	60 000,00
Отримано кошти в касу для видачі пільгового кредиту	2211	2313	60 000,00
Видано пільговий кредит студентам (одержувачам) та відображено заборгованість студента (одержувача) за отриманими кредитами	2012	2211	60 000,00
Внесено отримувачем суму отриманого кредиту в касу навчального закладу, як оплату за навчання	2211	6911	60 000,00

Закінчення табл. 2

1	2	3	4
Отримана плата за послуги зарахована на спеціальний реєстраційний рахунок для обліку коштів, отриманих як плата за послуги	2313	2211	60 000,00
Частина сплачених навчальному закладу коштів зарахована як плата за послуги (зарахування здійснюється у періоди визнання витрат)	6911	7111	12 000,00
На дату балансу після закінчення навчання, частина суми довгострокової дебіторської заборгованості, яка підлягає погашенню до 12 місяців з дати балансу переводиться до поточної	2117	2012	12 000,00 ¹
За 12-й місяць після закінчення навчання нарахована сума погашення кредиту (60 000 : (15 років · 12 місяців))	6013	6113	333,33
Нараховані відсотки за користування кредитом протягом року (60 000 · 0,03 : 12)	2117	6312	150,00
Надійшли кошти за пільговий кредит	2313	2117	333,33
Надійшли відсотки за користування ними	2313	2117	150,00
Перераховано до відповідного бюджету сплачену суму за кредит	6113	2313	333,33
Перераховано до відповідного бюджету сплачену суму відсотків	6312	2313	150,00
У другому місяці сплати за кредит народжено дитину			
Нараховано суму до сплати за 2-й місяць сплати кредиту	6013	6113	333,33
Надійшли кошти за пільговий кредит	2313	2117	333,33
Перераховано до відповідного бюджету сплачену суму за кредит	6113	2313	333,33
Зменшення суми кредиту на 25 % при народженні другої дитини	6013	2117	15 000,00
Нарахування місячної суми повернення кредиту після народження другої дитини (60 000 – 15 000 – сплачена сума) : кількість місяців, що залишились до закінчення строку сплати кредиту	6013	6113	

Примітка: ¹ Сума умовна.

Назви субрахунків, які використані в табл. 2, такі:

- 2012 “Довгострокові кредити, надані розпорядниками бюджетних коштів”;
- 2117 “Інша поточна дебіторська заборгованість”;
- 2211 “Тотівка у національній валюті”;
- 2313 “Реєстраційні рахунки”;
- 6013 “Інші довгострокові позики”;
- 6113 “Поточна заборгованість за іншими довгостроковими зобов’язаннями”;
- 6312 “Інші розрахунки з бюджетом”;
- 6911 “Доходи майбутніх періодів”;
- 7111 “Доходи від реалізації продукції (робіт, послуг)”.

Наведені в таблицях бухгалтерські проводки з руху цільового пільгового державного кредиту для здобуття вищої освіти залишаються дійсними і після переходу бюджетних установ з 1 січня 2015 року на ведення обліку за Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі (НП(С)БОДС), тому що повністю відповідають НП(С)БО 101 “Подання фінансової звітності” [8], НП(С)БО 124 “Доходи” [3], НП(С)БО 135 “Витрати” [4].

Заборгованість за довгостроковими кредитами на здобуття вищої освіти відображають за КЕКВ 4113 “Надання інших внутрішніх кредитів” за загальним фондом держбюджету у меморіальному ордері № 4 “Накопичувальна відомість за розрахунками з іншими дебіторами” (типова форма № 408 (бюджет)).

Окремого документа для організації аналітичного обліку розрахунків за кредитами на здобуття вищої освіти в Україні нормативними документами не затверджено, а тому

Список використаних джерел

1. *Демьяненко Д.* Бухгалтерско-налоговые особенности образовательных услуг / Д. Демьяненко // Бухгалтерия. – 2005. – 29 августа (№ 35 (658)).
2. *Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 “Подання фінансової звітності”* [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.09 № 1541. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
3. *Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 124 “Доходи”* [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.10 № 1629. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
4. *Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 “Витрати”* [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 18.05.2012 № 568. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
5. *Пільгові кредити для здобуття освіти: оформлення та облік* [Електронний ресурс] : Закарпатська обласна державна адміністрація. – Режим доступу : <http://www.carpathia.gov.ua/en/publication/content/1179.htm>.
6. *План рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ* [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 26.06.13 № 611. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
7. *План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі* [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України 31.12.2013 № 1203. – Режим доступу : http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PlanSchetovBudget_2015.aspx.
8. *Порядок надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти* [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 2003 р. № 916. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/916-2003-%D0%BF/conv>.
9. *Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні* [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07.99 № 996-XIV. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
10. *Про порядок відображення у бухгалтерському обліку пільгових кредитів для здобуття освіти* [Електронний ресурс] : Лист Держказначейства від 02.02.04 № 07-04/205-905. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_1g/pg_inwfok.htm.
11. *Угода про надання цільового пільгового державного кредиту для здобуття вищої освіти* [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства освіти і науки України від 31.07.2003 № 508. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>.